

Lottera. V závere kapitoly vyjadruje J. Chovancová svoj názor na odlišnosť prístupov skúmania spravodlivosti v oblasti práva a v oblasti filozofie, keď konštatuje, že z hľadiska pozitivizmu je právny poriadok mierou spravodlivosti, čím sa problém spravodlivosti redukuje na spravodlivé použitie právneho poriadku. Filozofické teórie spravodlivosti, uvádza autorka, kladú dôraz na objektívne zdôvodnenie chápania spravodlivosti.

Poslednú kapitolu venovala J. Chovancová negatívneho testu spravodlivosti F. A. Hayeka. Domnieva sa totiž, že princípy spravodlivosti v Hayekovej teórii sú výsledkom nového pohľadu na skúmanú problematiku slobodnej spoločnosti a slobody. Hayekovo stanovisko považuje autorka za perspektívne aj preto, lebo popri chápaní spravodlivosti ako nevyhnutného základu fungovania spoločnosti a obmedzenia všetkých zákonov sa zároveň stavia proti zneužívaniu samotného pojmu spravodlivosti, resp. sociálnej spravodlivosti.

Na záver svojej monografie si kladie autorka otázku, či možno hovoriť o všeobecnej spravodlivosti, t.j. či existuje univerzálna teória spravodlivosti. Popri „nie“ dospieva vo svojej odpovedi ku kompromisu, ktorou je teória minimálne spravodlivej spoločnosti, spočívajúca predovšetkým v ochrane života každého človeka v spoločnosti, v zabezpečení základných prostriedkov na zachovanie života človeka, ale i rovnaký prístup k príležitostiam, zabezpečujúcim ľudský rozvoj.

Mária Mičaninová

Doc. PhDr. Mária Mičaninová, CSc.
Katedra filozofie a ekonómie
Právnická fakulta UPJŠ
Kováčska 26
041 80 Košice
SR

O ĽUĎOCH A UNIVERZE

JOHN R. SEARLE: *Mysl, mozek a věda* (Mysel', mozog a veda). Praha, Mladá fronta 1994, 136 s.

Kniha *Mysel', mozog a veda* predstavuje súbor šiestich prednášok, ktorých nosnou témou je „vzťah ľudských bytostí a ostatného univerza“ alebo presnejšie problém, „ako zmieriť tradičnú mentalistickú predstavu, ktorú máme sami o sebe, so zdanlivo nezlučiteľným chápaním univerza ako čisto fyzikálneho systému, resp. ako množiny fyzikálnych systémov vo vzájomnej interakcii“ (s. 8).

Keďže tendencia „zmierenia“ zdanlivo nezmieriteľných filozofických koncepcií nie je v dejinách filozofie ničím novým (napr. snahy o riešenie sporu o univerzálie, riešenia

descartovského dualizmu substancí a pod. ...), otázkou zostáva, v čom spočíva originálnosť Searlovho prístupu k riešeniu tejto problematiky.

Prvou prednáškou, v ktorej tematizuje vzťah mysle a tela, Searle odкрýva mnohodi-
menzionálny svet problémov súvisiacich so vzťahom mysle a tela, pričom niektorými jeho
aspektami sa bližšie zaoberá v ďalších prednáškach. V nich nastoľuje problematiku „silnej
umelej inteligencie“, rozvíja kritiku kognitivismu, pokúša sa o postulovanie princípov,
pomocou ktorých možno explikovať štruktúru ľudského správania, objasňuje
„nemožnosť“ vybudovať sociálne a psychologické vedy úplne podľa vzoru prírodných
vied, objasňuje teda, v čom spočíva ich vzájomná diskontinuita, a nakoniec venuje
niekoľko myšlienok problému slobody vôle.

Keďže, ako vidno, ide o veľmi rôznorodú problematiku, aj keď prepojenú ústrednou
myšlienkou vzťahu mysle a tela, vyjadril by som sa len k niektorým problémom.

Pri hľadaní odpovedí na otázku o vzťahu mysle a tela (mysle a mozgu) sa Searle
explicitne nechce prikloniť k tradičným alternatívam v zmysle monizmu alebo dualizmu,
pričom, ako sám píše, „v ďalšom výklade sa pokúsi rozísť s týmito starými, vyslužilými
kategóriami“ (s. 15).

„Mentálne fenomény majú štyri vlastnosti, ktoré na prvý pohľad nezapadajú do „ve-
deckého“ chápania sveta zloženého výhradne z fyzikálnych elementov. A práve tieto
vlastnosti majú na svedomí komplikovanosť problému mysle a tela“ (s. 16).

Tieto problematické vlastnosti mentálnych fenoménov Searle postuluje ako vedomie,
intencionalitu, subjektivitu a mentálnu kauzáciu.

Treba poznamenať, že „intencia v bežnom slova zmysle - ako zámer - nehrá v teórii
intencionality zvláštnu úlohu. Zámer je podobne ako presvedčenie, pranie, nádej, obava
a iné intencionálne stavy len jedným z typov intencionality“ (s. 64).

Mentálne fenomény, či už sú „vedomé, alebo nevedomé, optické, alebo akustické, či
je to bolesť, šteklenie, svrbenie, myšlienky, teda celý náš psychický život“, pokladá Searle
za „výsledok procesov, ktoré sa odohrávajú v mozgu“ (s. 18).

Vzchádzajúc z predpokladu, že „mentálne fenomény sú vlastnosťami mozgu“
(s. 28), prijíma názor, že aj keď sa „mysel“ a mozog vzájomne ovplyvňujú, nie sú to dve
odlišné veci“ (s. 28).

„Neexistujú logické, filozofické ani metafyzické prekážky brániace vysvetľovaniu
vzťahu mysle a mozgu pomocou termínov, ktoré poznáme z výkladov fyzikálnych javov.
V prírode nie je nič samozrejmšie než povrchové vlastnosti určitého fenoménu
zapríčinené procesmi a stavmi istej mikroštruktúry, v ktorej sa príslušné vlastnosti vyššie-
ho radu zároveň realizujú“ (s. 24).

Mentálne procesy teda môžeme pokladať za „výsledok správania elementov mozgu“
(s. 29) a zároveň ako „realizujúce sa v štruktúre, ktorá sa skladá z týchto elementov“
(s. 29).

Searle ďalej predpokladá „existenciu dvoch kauzálne reálnych rovín pre opis mozgu
- jednej roviny mentálnych makroprocesov a druhej roviny neuronálnych mikroprocesov
(s. 28).

Keďže, ako sa zdá, pre Searla nemá zmysel oddeľovať myseľ od mozgu (a zrejme ani myseľ od tela) ako dve nezávislé substancie, aj jeho postoj k tézám koncepcie silnej umelej inteligencie a kognitivismu je jasný.

Zástanci koncepcie umelej inteligencie „zdôrazňujú analógie medzi fungovaním ľudského mozgu a fungovaním digitálneho počítača“ (s. 29).

V súlade s touto analógiou preferujú tézu, podľa ktorej „na ľudskej myslí nie je nič podstatne biologické. Mozog je len jedným z typov hardwarových počítačov“ (s. 29), pričom „myseľ je voči mozgu v rovnakom vzťahu ako software k hardwaru“ (s. 29).

V kognitívizme „podobne ako v prípade umelej inteligencie sa predpokladá, že počítač poskytuje správny obraz (a nielen metaforu) mysle. Avšak na rozdiel od silnej umelej inteligencie sa doslova netvrdí, že počítače majú myšlienky a city“ (s. 46).

Kognitívizmus sa snaží mozog charakterizovať nie v rovine nervových buniek alebo v rovine vedomých mentálnych stavov, ale v rovine, v ktorej „mozog funguje ako systém spracúvajúci informácie“ (s. 46).

Searlova kritika koncepcie silnej umelej inteligencie sa opiera o tieto premisy: mozog je príčinou mysle; syntax nestačí na sémantiku; počítačové programy sú plne definované svojou formálnou alebo tiež syntaktickou štruktúrou; myseľ má mentálne obsahy, presnejšie, myseľ má sémantické obsahy.

Kritika kognitivismu zase vychádza z predpokladu o nesprávnom použití metaforického zmyslu „pojmov“ ako „spracovanie informácie“, „riadiť sa podľa pravidiel“ a predpokladu, že za všetkým zmysluplným správaním treba hľadať vnútornú teóriu.

“Searle upozorňuje na to, že kognitívna veda vzala doslova metaforické prirovnanie umelej inteligencie k ľudskej myslí. Myslenie a počítačové procesy sa začali chápať ako identické udalosti, inteligencia, ako racionálna manipulácia s formálnymi symbolmi“ (s. 128).

“Je v poriadku, ak sa používa metafora psychiky na vysvetlenie počítača. K zámene dochádza vtedy, keď sa metafora vezme doslova, keď sa metaforický zmysel, v ktorom sa podľa pravidiel riadia počítače, použije na výklad toho, ako sa podľa pravidiel riadi psychika, čo však bolo základom pôvodnej metafory“ (s. 51).

Tieto metafory mysle a mozgu ako softwaru a hardwaru môžu byť prospešné, pokiaľ sa nestratí zo zreteľa, že ide o metaforu, že je tu principiálny rozdiel medzi formálno-syntaktickým a obsahovo-sémantickým spracovaním informácií.

Searle sa svojím prístupom k problematike vzťahu mysle a mozgu vyhýba tradičným, navzájom „zdanlivo“ sa vylučujúcim alternatívnym riešeniam v zmysle materializmu a idealizmu, mentalizmu alebo fyzikalizmu. Možno povedať, že takéto riešenia chápe ako „pseudoproblémy“, čo dokazuje aj tvrdením, že „zastáva aj mentalizmus, aj fyzikalizmus“ (s. 28), pretože „naivný mentalizmus a naivný fyzikalizmus do seba výborne zapadajú. Skutočne, ak vôbec vieme niečo o tom, ako to na svete chodí, sú tieto dve koncepcie nielen zlučiteľné, ale zároveň obe pravdivé“ (s. 28).

Môžeme povedať, že onú „povestnú“ polaritu riešení tak Searle posúva do roviny odlišenia dvoch úrovní určitého mentálneho stavu, keď predpokladá, že pre opis mentál-

ných stavov možno použiť „dve roviny opisu - vyššiu, kde tieto stavy opisujeme termínmi psychologickými, a rovinu nižšiu, kde používame fyziologické termíny“ (s. 27).

Takto sa filozofická diskusia o problematike vzťahu mysle a mozgu posúva z ontologickej roviny smerom k metodologickej rovine riešenia problému, čo osobne pokladám za veľmi inšpiratívne.

Josef Gluvňa

Mgr. Josef Gluvňa
Katedra filozofie a dejín filozofie FF UK
Šafárikovo nám. 6
818 06 Bratislava
SR